

Keramik i Sydsverige

en handbok för arkeologer

red.

Anders Lindahl Deborah Olausson Anne Carlie

Keramik i Sydsverige
en handbok för arkeologer

red.

Anders Lindahl
Deborah Olausson
Anne Carlie

text

Ole Stilborg
Anders Lindahl
Torbjörn Brorsson
Gunilla Gardelin

Källorna – möjligheter och kritik

Vad är keramik?

Vem var keramikern?

Kärlets form och bruk

Analysmetoder

Dateringsmetoder

Sen Erteböllekultur – Senmesolitikum

Neolitikum

Bronsåldern

Järnåldern

Medeltid

Andra keramiska artefakter

Att tänka på vid registreringen

Terminologi

Distribution:

Keramiska Forskningslaboratoriet

Tornavägen 13

223 63 Lund

Telefon 046-222 78 83

© 2002

ISSN 1651-0712 Keramiska Forskningslaboratoriet: Monographs on Ceramics 1

ISSN 0281-3440 University of Lund, Institute of Archaeology: Report Series no. 81

ISSN 1104-7526 Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Syd Rapport 2002:6

Tryckt med ekonomiskt stöd från Åke Wibergs Stiftelse, Ebbe Kocks Stiftelse, Nordenstedska Stiftelsen samt Magnus Bergwalls Stiftelse.

Omslagsbild: Stridsyxekärl (Fig. 106) under utgrävning av Torbjörn Brorsson och Maj-Lis Nilsson i Järrestad hösten 2000. Foto: Cecilia Cronberg, Riksantikvarieämbetet UV Syd.

Grafisk form: Anna Åström

Tryck: Elanders Skogs Grafiska, Malmö, 2002

ISBN 91-973057-1-5

Förord

Keramik i olika former utgör den vanligast förekommande fyndkategorin vid arkeologiska undersökningar och den har en mycket stor informationspotential. Den kan användas som underlag för datering, ge en inblick i människors vardagsliv, gravskick- och offertraditioner samt inte minst visa på sociala och kulturella influenser och kontaktområden. Denna potential för datering och ny kulturhistorisk kunskap som materialet erbjuder skulle kunna utnyttjas inom arkeologin mer och bättre än vad som sker idag. Vi ser en allt tydligare uttalad behovssituation, både inom universitetet och uppdragsarkeologin, för en praktisk och lättöverskådlig översikt över keramiskt material. För att fylla detta behov bestämde vi oss för att utarbeta ett heltäckande och genomarbetat material rörande registrering och bestämning av keramik med sökvägar till jämförande litteratur som kan berika tolkningen. Arbetet med sammanställningen av handboken har varit en mycket dynamisk process, som har givit upphov till omvärderingar och även en rad nya forskningsfrågor att ta itu med. Det är vår förhoppning att föreliggande bok ska kunna användas såväl inom undervisningen på universitetets fornsakskurser som av verksamma arkeologer i sitt tolkningsarbete.

Projektledningsgruppen har bestått av Doc Anders Lindahl, Prof Deborah Olausson, Doc Anne Carlie, Fil dr Mats Roslund, Fil dr Ole Stilborg, Fil dr Mats Mogren, Fil kand v. Attila Rostoványi, Fil kand Annika Jeppsson samt Fil mag Torbjörn Brorsson. Fil kand Mac Svensson, Fil dr Nils Björhem, Doc Anne Carlie, Fil dr Mats Roslund, Fil dr Stefan Larsson samt Fil mag Lars-Erik Englund har faktagranskat delar av innehållet och bistått med tips och råd. Boken är ett resultat av ett samarbete mellan Institutionen för Arkeologi och Antikens historia, Lunds universitet, Keramiska forskningslaboratoriet, Lunds Universitet, Riksantikvarieämbetets arkeologiska avdelning UV Syd, Kulturen i Lund samt Malmö Kulturmiljö. Förutom dessa institutioner har följande givit ekonomiskt stöd till projektet: Åke Wibergs Stiftelse, Nordenstedska Stiftelsen, Ebbe Kocks Stiftelse samt Magnus Bergwalls Stiftelse. Kulturen i Lund samt Landsantikvarien i Hallands län har bidragit med bildmaterial. Vi vill varmt tacka samtliga.

Den person som betytt mest för keramisk forskning inom arkeologi under de senaste decennierna och framför allt varit tongivande vad gäller laborativa analyser på keramiska material är Birgitta Hulthén. Hon har även varit inspirationskälla för de av oss som skrivit de olika avsnitten i boken. Det är därför med stor glädje vi härmed tillägnar Birgitta Hulthén boken ”Keramik i Sydsverige – en handbok för arkeologer”.

Anders Lindahl
Keramiska forskningslaboratoriet (KFL), Lunds universitet

Deborah Olausson
Institutionen för Arkeologi och Antikens historia, Lunds universitet

Anne Carlie
Riksantikvarieämbetet UV Syd, Lund

Inledning	10	Vem var keramikern?	36
Källorna – möjligheter och kritik	13	Kärlets form och bruk	38
Hur kan vi veta något om keramik?	13	Form och funktion	38
Keramiken som vardagsföremål och arkeologisk källa	14	Kärlets delar	40
Det statistiska hushållsinventariet	14	Från form till råmaterial	44
Keramik – annat än kärl	14	Analysmetoder	45
Den spridda keramiken	14	Registrering och dokumentation	45
Bra och dålig keramik	14	Kärlformsanalys	46
Keramiken som kronologisk källa	15	Mikroskopering	47
Keramiken som social källa	15	Termiska analyser	48
Keramiken som helgat föremål	15	Grundämnesanalys	49
Keramiken som etnisk markör	15	Simulerad framställning	49
Vad är keramik?	17	Analys av rålera	49
Lera	17	Övriga analyser	49
Magringsmedel	18	Dateringsmetoder	50
Uppbyggnadsteknik	21	Typologi och slutna fynd	50
Ytbehandling	25	Myntdaterad keramik	50
Dekor	26	¹⁴ C	50
Glasyr	29	Thermoluminiscens	51
Bränningsmetoder	30		

Kronologiska kapitel	52	Andra keramiska artefakter	138
Sen Erteböllekultur–Senmesolitikum	54	Figuriner	138
Neolitikum	57	Lerskivor, glödkärl och lerblock – att flytta värme	140
Tidigneolitikum	59	Klinelera och vävtyngder	142
Mellanneolitikum: Trattbägarkultur	64	Sländtrissor	143
Mellanneolitikum: Gropkeramisk kultur	71	Lågtemperaturugnar	144
Mellanneolitikum: Stridsyxekultur	75	Deglar	146
Senneolitikum	78	Gjutformar	148
Bronsåldern	81	Lödningskavalett	150
Äldre bronsålder	81	Blästermunstycke	150
Yngre bronsålder – A-gruppen	82	Blästugnar	152
Yngre bronsålder – B-gruppen	86	Lampor	154
Järnåldern	93	Kritpipor	154
Förromersk järnålder	94	Tegel	156
Äldre romersk järnålder	99	Övriga	163
Yngre romersk järnålder	104	Att tänka på vid registreringen	164
Folkvandringstid	110	Ledartefakter eller tumregler för bestämning/datering av förhistorisk keramik	164
Vendeltid	113	Magringsbestämning	165
Vikingatid	116	Att orientera en skärva	165
Medeltid	119	Hur många kärl	166
Tidig medeltid	120	Registrering av ornamentik	166
Högmedeltid	126	Konstigheter	166
Senmedeltid	132	Främmande kärl	166
Tidig modern tid	133	De nästan osynliga gjutformerna	167
		De nästan synliga deglarna	167
		Glasyr	167
		Terminologi	168